مەترسی ماددەهۆشبەرەکان و

چۆنێتی بنبڕکردن و چارەسەرکردنی

[کردي – کوردی – kurdish]

ئامادەکردنی: گۆشەی پزیشکی لە سایتی بەهەشت
سەرچاوە: سایتی بەهەشت
www.ba8.org

پێداچونەوەی: پشتیوان سابیر عەزیز

١٤٣٠ - ٢٠٠٩
islamhouse.com

(خطر المخدرات وكيفية مكافحتها ومعالجتها)

« باللغة الكوردية »

إعداد: القسم الطبي بموقع الجنة
المصدر: موقع الجنة
www.ba8.org

مراجعة: بشتيوان صابر عزيز

١٤٣٠ - ٢٠٠٩
islamhouse.com

مەترسی ماددەهۆشبەرەکان و

چۆنێتی بنبڕکردن و چارەسەرکردنی

پێشەکی

ماددەهۆشبەرەکان یان سروشتین یان دروستکراون و بەکاردەهێنرێن بۆ تێکدان وکەم کردنی چالاکی مێشکی مرۆڤ بۆ ماوەیەکی کەم .. واتەدوو جۆر ماددەهۆشبەر هەیە:

یەکەم: ماددەهۆشبەرە سروشتیەکان کەبەشێوەی بنێشت بەکاردەهێنرێن و بۆ ماوەی چەند سەعاتێک بەردەوام دەبن و دەبنەهۆی تێکچوون لەدەمارگەلی گشتی وخاوبوونەوەو بێ هێزی لەش، یان شێوەی هەڵمژین لەرێگای کۆئەندامی هەناسەدانەوەکە دەبێتەهۆکارێک بۆ لاوازکردنی ماسولکەی دڵ و تووشبوون بەسینگەسۆتە (ذبحة صدرية) .

دووەم: ماددەهۆشبەرەدروستکراوەکان وەکو دەرمانی جۆراوجۆری کیمیایی کەبەشێوەی خەپلەبەکاردەهێنرێت وەکو ئەو جۆرەدەرمانانەکە بۆ وریاکردنەوەو نەخەوتن بەکاردێن کەزۆر جار لەنێوانی شۆفێرەکان بڵاودەبێتەوەلەکاتی لێخورین بۆ ماوەیەکی زۆر یان لەنێوان خوێندکاران لە کاتی شەوانی پێش تاقیکردنەوە، بەڵام دەبێتەهۆی لەبیرچوونی هەموو زانیارییەکانی مێشک بەهۆی کەم خەوی ، هەروەها جۆرەکانی دەرمانی خاوکەری کیمیایی و ماددەی هۆشبەرەدروستکراوەکیمیاییەکان کەکۆنترۆڵی مێشک تێکدەدەن و دەبنەهۆی پەلاماری کەسانی دەوروبەرو کوشتنیان وئەنجامدانی کاری نائاسایی (شاذ) وکێشەکانی دیکەی ئەم حاڵەتە.

کاریگەری ماددەهۆشبەرەکان لەسەر مرۆڤ

ماددەهۆشبەرەکان دەبنەکاریگەریەک لەسەر مرۆڤ کە تووشی هەندێ کێشەی کەسێتی و دەروونی و کۆمەڵایەتی دەبێت وەکو:

یەکەم: کوشتنی کەسانێکی دەوروبەری یان پەلاماردانی کەسانێکی نزیک لەناو خێزان وەکو خوشک و دایک و کچ و تەعەددا کردن لەسەریان بەهەموو جۆرەکانی کاری نایاسایی و ناشەرعی وەکو چەندەها حاڵەت رووداوەو روودەدات بەشێوەی رۆژانە.

دووەم: تووش بوون بەسستبوونی مێشک و کۆئەندامی دەمارگەلی گشتی کەدەبێتەهۆی تێکدان لەشێوەی لەش و کۆنترۆڵکردن لەکاتی هەڵسوکەوت و رێکردندا.

سێیەم: هێزی مێشک وتوانای بیرکردنەوەی کەم دەکات و کەسی تووشبوو بێ ئاگا دەبێت.

چوارەم: کەسی تووشبوو لەکۆتاییە دەمرێت بەهۆی وەرگرتنی رێژەیەکی زۆر لەماددەهۆشبەرەکان یان تووشی ئیفلیجی (شلل) دەبێت لەبەشی سەرەوەی یان خوارەوەی لەش.

پێنجەم: دەبێتەهۆی لەناودانی پەیوەندی و دووبەرەکی لەنێوان ئەندامەکانی خێزان و خراپی لە رەووشتیان.

هەروەها زیانی تریشی هەیەوەکو(تێکچوونی مێشک ، ژەهراوی بوونی خوێن بەئەلکەهوول ، هەوکردنی دەمارەکانی ئەعساب ، هەوکردنی دەمارەکانی چاو کەدەبێتەهۆی کوێری ، هەڵاوسانی سپڵ ، زیادبوونی تاوان و تاوانی ئابرووتکێن ...هتد).

کاریگەری ماددەهۆشبەرەکان لەسەر پەیوەندیەکۆمەڵایەتییەکان

ماددەهۆشبەرەکان کاریگەریەکی سەرەکیان هەیە لەسەر تێکدانی ئاستی توانا وچالاکی مرۆڤی تووشبوو لەکۆمەڵگادا بەهۆی کەمی تێگەیشتنی مێشک ونەکۆنترۆڵکردنی جموجۆڵی ئەندامەکانی لەش و وازهێنان لە ئەنجامدانی ئیش و کاری رۆژانە. هەروەها مرۆڤی تووشبوو لەسەرەتاوەبە رێژەیەکی کەم دەست پێ دەکات وپارەیەکی کەمی بۆ تەرخان دەکات بەڵام لە دوای چەند رۆژێکی کەم رێژەی ماددەهۆشبەرەکەزیاد دەکات و برەپارەی زیاتری بۆ تەرخان دەکات ، هەروەها کەسی تووشبوو کێشەی ئابووری و بێ ئیشی و بێ پارەیی و وازهێنان لەماڵ و منداڵ وقەرزاری کەسانی دیکەدەبێت جگەلە کێشەی تەندروستی ونائارامی وتاوان. هەروەها دەبێتەهۆکارێکی سەرەکی بۆ تێکدانی کۆمەڵگا و پێویستی بەمووچەیەکی زۆر دەبێت بۆ چارەسەرکردنی.

هۆکاری بڵاوبوونەوەو بەکارهێنانی ماددەهۆشبەرەکان

هۆکارەکانی بڵاوبوونەوەی ماددەهۆشبەرەجۆراوجۆرەکانی ناو کۆمەڵگا زۆرن بەڵام دەتوانین بڵێین چەند هۆکارێکی سەرەکیمان هەیەلەم بابەتەکەدەکرێ بە کورتی باسی بکەین لەوانە:

یەکەم: بێ کاری و بڵاوبوونەوەی فیلمی خراپ لە نێوان گەنجاندا هۆیەکی سەرەکیەبۆ فێربوونیان لەسەر ماددە هۆشبەرەکان.

دووەم: کێشەی رۆژانەی ناو خێزان .. تێکچوونی نێوان دایک و باوک و خراپی ماموڵەکردنیان لەگەڵ منداڵەکانیاندا دەبێتەهاندەرێک بۆ بەکارهێنانی ماددەهۆشبەرەکان. هەروەها هاتنی هەندێ خەڵکی بیانی بۆ کوردستان بەمەبەستی کارکردن ماددەهۆشبەرەکان بڵاودەکەنەوەلەکۆمەڵدا ، ئەوەش بزانین زۆر جار ماددەهۆشبەرەکان دەبنەهۆی بڵاوبوونەوەی نەخۆشی ئایدز ، وەزۆربەی تووشبووان بەم نەخۆشیەماددەهۆشبەرەکان بەکاردێنن و بڵاویشی دەکەنەوە.

ئاستی دیاردەی ماددەهۆشبەرەکان لەکوردستاندا

لە کوردستان تا ئێستا زانیاریەکی زانستی تەندروستی تایبەتمان نییەلەسەر ژمارەی تووشبووان بەماددەهۆشبەرەکان چونکەهیچ توێژینەوەیەک نەکراوە بەشێوەیەکی پزیشکی یان یاسایی بۆ زانینی رێژەی کەسانی تووشبوو و دانانی چارەسەرێکی گونجاو و خێرا بۆ ئەم کێشەیەپێش بڵاوبوونەوی بەشێوەیەکی مەترسیدار کەدەبێتەهۆی زیادبوونی رێژەی تاوان و کاری نایاسایی.

ئایا بەکارهێنانی ماددەهۆشبەرەکان زیاتر لەچی چینێکی کۆمەڵدا دەبینرێت ؟ وە بۆ چی ؟

جیاوازی هەیەلەنێوان توانای کەسەکان لەرووی ئابوورییەوەبۆ کرینی ماددەهۆشبەرەکان بەگوێرەی نرخ و توانای پێدانی ئەو نرخە، بۆیە ئەم بەکارهێنانەزیاتر لەنێوان ئەو کەسانەدا دەبینرێت کە بەتوانان لەرووی ئابوورییەوە، هەروەها لەنێوانی کەسانێکی توانای ئابووری کەم بڵاودەبێتەوە، ئەمەو جگەلەچینی گەنجان و لاوان وهەرزەکاران کە ژمارەی تووشبوونیان زۆرترەبەهۆی نەزانینەوەو کێشەی دەروونی کەلەم توێژەدا زۆرتر دەبێت.

چۆنێتی بنبڕ کردنی ئەم دیاردەیە

کەسانی تووشبوو بەتایبەت گەنجان ئەگەر زانیان ماددەهۆشبەرەکان زۆر بەئاسانی دەردەکەون لەپشکنین و شیکردنەوەی نموونەی میز کەلەدوای چەند رۆژێک لەناو میزەکەدا دەمێنێت ئەوا دەبێتەهۆکارێک بۆ دوورکەوتنەوەیان لە بەکارهێنانی ئەو جۆرەماددەخراپانەلەترسی ئاشکرابوونیان لەلایەن کەسانی دەوروبەرەوە، بۆیەسەر باوکانەئاگاداری هەڵسوکەوتی منداڵەکانیان بن ئەگەر نیشانەی ماددەهۆشبەرەکانیان بۆ دەرکەوت دەبێت پشکنینێک ئەنجام بدەن لەسەر نموونەی میز لەبنکەی تەندروستی ، وەدەبێت نموونەی میزەکەلەناو پەرداخێکی پلاستیکی پاک بۆ ماوەی ٣ بۆ ٤ رۆژ کۆبکرێتەوەلەناو سەلاجەدا بپارێزرێت وەئەگەر ئەنجامی پشکنینەکە پۆزەتیڤ بوو ، دەبێت پشکنینەکە دووبارەبکرێت لەسەر نموونەکەبۆ دڵنیایەکی زیاتر و کەمی هەڵە.

چارەسەری کەسی تووشبوو

کەسی تووشبوو بەچەند جۆرێک چارەسەر دەکرێت لەوانە:

یەکەم: لەناوبردنی ماددەژەهراویەکانی ناو لەش و کەمکردنی ئازار و پێدانی شلەمەنی.

دووەم: چارەسەرکردنی دەروونی و کۆمەڵایەتی بەزانینی کێشەی ناو خێزان وهۆکاری بەکارهێنانی ماددەی هۆشبەر.

سێیەم: فێرکردنی کەسی تووشبوو بۆ ئەنجامدانی کارێکی گونجاو بەشێوەی رۆژانەو چارەسەرکردنی کێشەی نێو شوێنی ئیش وکاری.

چوارەم: باشکردنی پەیوەندی کەسی تووشبوو لەگەڵ خێزان و دەوروبەری.

پێنجەم: بەدواداچوونی بەردەوام لەسەر کەسی تووشبووی چارەسەرکراو بۆ ماوەی شەش مانگ تا دوو ساڵ لەسەرەتای دەستپێکردن بە چارەسەرکردنی.

دوا وتەی ئەم بابەتە

باش وایەباسی هەندێ نیشانەی تەندروستی بکەین بۆ زانینی حاڵەتی کەسانی تووشبوو بەکێشەی ماددەهۆشبەرەکان و هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنیان بۆ ئەوەی کێشەکەزیاد نەکات لەناو کۆمەڵگای کورد چونکەئەگەر زیادی کرد بەئاسانی بنبڕ ناکرێت و باری ئاسایشی وهێمنی ناو وولاتەکەمان تێکدەدات. زۆر

جار دەبینین کەسانی تووشبوو بەماددە هۆشبەرەکان هەوڵدەدەن بۆ کرینی ئەم جۆرەماددانەبەهەر نرخێک بێت کە حاڵ و ماڵی خۆیان و هەموو شتێک دەفرۆشن بۆ ئەم مەبەستەودەبێتەهۆکارێک بۆ پەلاماردانی ئەندامانی خێزانی خۆیان لەلایەنی کەسانی دیکە ودوورکەوتنەوەیان لەکۆمەڵگا بەگشتی و دژایەتی کردنی کەسانی دەوروبەریان بەتوندی و دەبێتەهۆی روخاندنی پەیوەندی لەنێوان مێرد و خێزان و منداڵ و تێکدانی خێزان بەگشتی و تووشبوون بەکێشەی ئابروتکێن و دزی کردن و ئەنجامدانی ئیشی خراپ و کوشتن بۆ دەستکەوتنی پێویستی خۆیان لەماددەهۆشبەرەکان ، هەروەها دەرکەوتنی نیشانەی تایبەت لەسەر کەسانی تووشبوو بەماددە هۆشبەرەکان وەکو هەوکردنی هەردوو سێنگ و هەوکردنی دیواری ناوەراستی دڵ و تووشبوون بەکەم خۆراکی و هیلاکی و لاوازی ونەخۆشی کۆئەندامی زاوزێ و حەساسیەت و نەخۆشی دەروونی دەمارگەلی ، لەگەڵ تووشبوون بەدڵەراوکێی ەروونی و کرژبوونی دەمارگەلی و توند و تیژی لەهەڵسوکەوت و لەرزی لەش و هێڵنج و کرژبوونی ماسولکەکان ، لەگەڵ هەستکردن بەنائارامی لەبیرکردنەوەو تێکچوونی باری کەسێتی خۆیەتی وهەست نەکردن بەکات و شوێنی خۆیان و هەستکردن بەتەنیایی ودوورکەوتنەوەلەخێزان و کۆمەڵگا و دەبێتەمەترسی گەورا لەسەر کەسانی دەوروبەر بەهۆی تاوان وپەلاماردانی خەڵکی شارەکەیان بە شێوەیەکی توند و نا یاسایی.

هەروەها کەسانێکی تووشبوو دەگۆرێن لەئاستی جموجۆڵی خێرا بۆ ئاستی خاوبوونەوەو ئاستی خوێندنیان تێکدەچێت و لەزۆربەی بابەتەکان پلەیان خراپ دەبێت وشێوەی جل و بەرگیان نارێک و نائاسایی دەبێت و رەنگی دەموچاویان زەرد دەبێت وهەست بەماتبوون و قەهرو خەفەت و لاوازی دەکەن و هەڵسوکەوت و ژیانی رۆژانەی خۆیان بەنهێنی دەردەخەن و ناو و ناونیشانی برادەرەکانی خۆیان ئاشکرا ناکەن چونکەلەیەک گروپن و بەپێکەوە ماددەهۆشبەرەکان بەکاردەهێنن ، هەروەها نیشانەی رێژەی خواردنی شیرینی و شەکر زیاد دەکات لەنێوانی کەسانی تووشبوو بەڵام بەپێچەوانەوەدەبینین رێژەی خواردنی خۆراکی جۆراوجۆری رۆژانەیان زۆر کەم دەبێت بەهۆی تێکچوون لە مێتابۆلیزمی هەرسکردن و کێشەی دەروونیان ، بۆیەبۆ چارەسەرکردنی کێشەی بڵاوبوونەوەی بەکارهێنانی ماددەهۆشبەرەکان لەکوردستاندا دەبێت چەند رێ و شوێن لەبەر بگیرێت لەوانە:

کۆنترۆڵکردنی سنوورەکانی کوردستان بەدەوروبەرەوەو نەهێشتنی بڵاوکردن وفرۆشتنی ، دروستکردنی چەند ستافێکی پزیشکی بۆ بەدواداچوونی بەردەوامی ئەو حاڵەتە، دروستکردنی بنکەی

تەندروستی تایبەت بەو کەسانەی تووشبوو بەماددەهۆشبەرەکان ، ئەنجامدانی چەند توێژینەوەیەکی وورد لەسەر رێژەی تووشبووان وجۆری چارەسەرکردنیان ، بڵاوکردنەوەی هۆشیاری لەنێوان گەنجان و هەرزەکارەکان لەمەترسیەکانی ماددەهۆشبەرەکان.

لەکۆتایشدا دەبێت مەلا و مامۆستایانی ئایینی لەم بوارەدا رۆڵ بگێرن چونکەتەنها ترس لەخوای گەورەو زانینی حەرامی بەکارهێنانی ماددەهۆشبەرەکان دەبێتەهۆکارێکی سەرەکی بۆ بنبرکردنی ئەم کێشەبەشێوەیەکی گشتی ،پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ:((كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ)). (رواەمسلم – فەرموودەی ژمارە٣٧٣٥ – ج١٠) .